

ШАМОР О. О., канд. с.-г. наук

ШАМОР Л. П.

СОЛОВІЙОВА Т. М.

ННЦ «Інститут бджільництва ім. П. І. Прокоповича»

ОСОБЛИВОСТІ ЗИМОВОГО ЗБЕРІГАННЯ ГРУПИ ЗАПАСНИХ БДЖОЛИНИХ МАТОК У БДЖОЛИНИХ СІМ'ЯХ З РІЗНИМ РОЗМІЩЕННЯМ ГНІЗДА

Встановлено, що утримання бджолиних сімей взимку без стільників негативно впливає на їх стан і на запасних бджолиних маток, які в них зимували. Визначено біологічні особливості розміщення бджіл на стільниках в зимовий період.

Ключові слова: бджолині матки, сім'ї-годувальниці, зимівля, бджолиний клуб.

Вступ. Кількість зібраного бджолами меду значною мірою залежить від стану сімей після зимівлі. Сильні повноцінні бджолині сім'ї і достатній запас бджолиних маток для їх відновлення в разі необхідності є запорукою успішного ведення пасічного господарства.

Осіньо-зимове зберігання бджолиних маток має велике значення для практичного бджільництва. Провідними зарубіжними і вітчизняними вченими та пасічниками питання зимівлі плідних маток неодноразово обговорювалося на конференціях і семінарах, висвітлювалося на сторінках літератури з бджільництва [1-10].

В технологіях з утримання та догляду за бджолиними сім'ями рекомендується постійно мати на пасіці 30 % запасних бджолиних маток від кількості основних сімей, або ж закуповувати їх за потреби в матковивідних господарствах.

Враховуючи потреби виробництва у вирішенні питань збереження запасних бджолиних маток в зимовий період, їх дослідження має практичну і наукову цінність. Воно дає можливість розширити діапазон знань про життя медоносних бджіл і маток під час зимового спокою і таким чином зменшити кількість протиріч навколо цього питання.

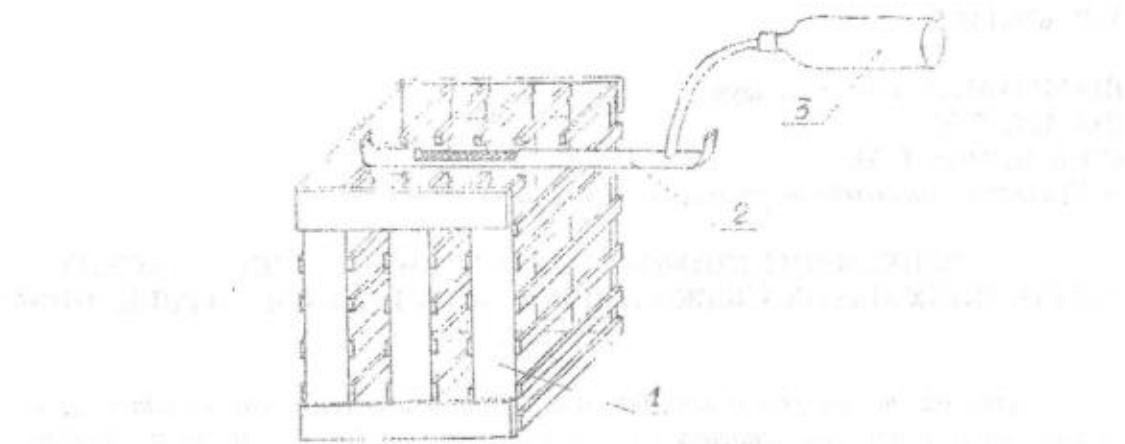
Мета роботи – визначення особливостей зимового зберігання групи запасних бджолиних маток.

Матеріали і методи дослідження. Дослідження проведено в умовах лісостепової зони України на базі дослідної пасіки ННЦ «Інститут бджільництва ім. П. І. Прокоповича» (м. Гадяч, Полтавська обл.). Бджолині сім'ї української степової породи утримували у вуликах-лежаках. Зимівлю бджолиних сімей проводили в типовому напівпідземному зимівнику.

Методи досліджень – зоотехнічні, облікові, статистичні.

Результати дослідження та їх обговорення. Закладання досліду зимового зберігання групи запасних бджолиних маток у сім'ях із різними способами розміщення гнізд проведено на дослідній пасіці 15 жовтня 2006 року.

Групи відрізнялися розміщенням гнізд у сім'ях-виховательках: у контрольній – гнізда сформували на стільниках із кормовими запасами, а в дослідній – обладнати пристосуванням для безстільникової зимівлі. Годівлю сімей дослідної групи проводили доведеним до рідкого стану медом у гравітаційних годівницях (рис. 1).

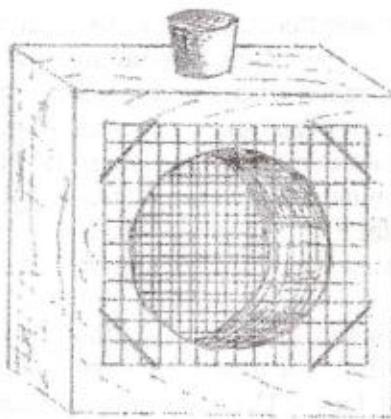

**Рис. 1 Пристосування для розміщення клубу бджіл при безстільниковій зимівлі
(1 – каркас; 2 – гравітаційна годівниця; 3 – ємність для корму)**

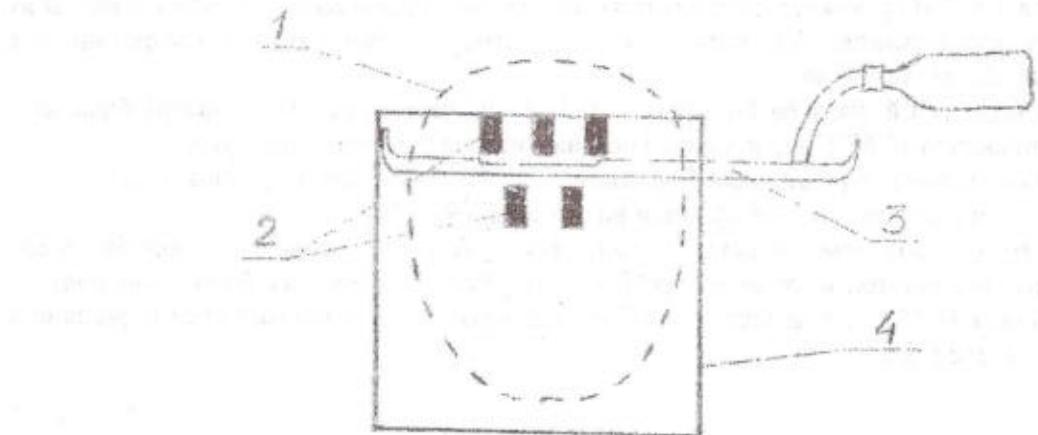
У середині клубу бджолиних сімей-виховательок контрольної і дослідної груп розмістили для зимівлі в кліточках по 6 запасних бджолиних маток (рис. 2, 3).

В усіх дослідних сім'ях, після їх формування, бджоли будували стільники і заносили в них корм, якого за період з 15.10 по 31.12.06 р. використано в середньому 3,33 кг на одну бджолину сім'ю.

В середині клубу сімей бджоли контрольної групи утримували максимальну температуру в середньому +25,64 °C, а дослідної – +28,16 °C (табл.1).

Рис. 2 Кліточка для зберігання бджолиної матки

Рис. 3. Схема розміщення кліточок з бджолиними матками
 (1 – границя клубу бджіл; 2 – кліточки з бджолиними матками; 3 – гравітаційна годівниця; 4 – каркас)

Таблиця 1

Температура клубу бджіл, °C

Група	M±m	lim	td
Дослідна, n=3	28,16±2,08	24,00-30,37	1,15
Контрольна, n=3	25,64±0,69	24,40-26,80	-

На початку січня визначили, що в усіх бджолиних сім'ях контрольної групи клуб дійшов до верхньої частини стільників. Подальше його переміщення відбувалося в напрямку від передньої до задньої стінки вулика. У зв'язку з переміщенням бджіл відбулося зміщення теплового центру бджолиного клубу, в результаті чого кліточки із запасними матками хоч і продовжували знаходитися в межах клубу, але температура в зоні їх знаходження знижувалася нижче +15...+20 °C. При огляді сімей 15.01.2007 року виявили, що в сім'ях № 80 і 73 всі запасні бджолині матки загинули, а в сім'ї № 60 загинула одна. Ми вважаємо, що з переміщенням бджіл на стільниках зі зміною меж і місця розміщення теплового центру змінювалися значення температури в зоні, де знаходилися запасні бджолині матки. В результаті таких змін втрачалися кормові контакти бджіл з матками і останні гинули з голоду.

На 15.01.2007 р. в дослідній бджолиній сім'ї № 40 загинули усі бджоли і матки, а проконтрлювати стан маток в сім'ях № 11 та 43 не мали змоги, так як в межах розміщення кліточок із запасними матками бджоли побудували стільники і занесли їх кормом. Провівши загальний поверховий огляд цих сімей, виявили відхід частини бджіл та зменшення об'єму клубу.

В кінці січня (29.01.2007 р.) під час проведення чергового огляду виявили, що в бджолиній сім'ї № 60 контрольної групи залишилися живими три запасні матки. На стільниках, що знаходилися з обох сторін кліточок з матками, бджоли виїли майже увесь корм (його залишилося по 4-5 квадратів). Сім'ям замість таких стільників підставляли стільники з 1,5 кг корму на кожному. В цей час при огляді дослідних сімей виявлено, що об'єм їх клубу зменшився майже в два рази. Діаметр клубу бджолиної сім'ї № 11 становив 12 см, а № 43 – 14 см. В сім'ях відмічені сліди проносу.

В кінці зимового періоду (початок березня) під час виставлення із зимівника бджолині сім'ї дослідної групи забезпечили медовими стільниками. Їх сила на цей час

становила 1,5 і 2,0 вулички, відхід бджіл за зиму склав в середньому 3,5 вуличок на сім'ю або 75 % з урахуванням бджолиної сім'ї, що загинула. Всі матки, які зберігалися в дослідних сім'ях, загинули.

В бджолиній сім'ї № 60 контрольної групи перезимували 3 запасні бджолині матки, що склало 16,67 % від кількості поставлених на зимівлю в цій групі.

Після зимівлі середня сила бджолиних сімей становила 4,2 вуличок, відхід бджіл за зиму склав в середньому 0,4 вулички на сім'ю або 9,23 %.

Перед початком першого весняного обльоту проведено аналіз маси неперетравних решток в кишечниках бджіл. Їх маса у кишечнику бджіл контрольної групи склала 31,13 мг, а дослідної – 45 мг, що вірогідно більше ($td=5,66$) порівняно з контролем (табл. 2).

Таблиця 2

**Маса неперетравних решток у задньому відділі
кишечника бджіл, мг**

Група	$M \pm m$	lim	td
Дослідна, n=2	45,00±1,79	42,0-48,2	5,66
Контрольна, n=3	31,13±1,68	28,4-34,2	-

Таким чином, в результаті проведеного досліду виявлено, що зимівля бджолиних сімей без стільників негативно вплинула на їх стан і на запасних бджолиних маток, що в них зимували.

Для перевірки продуктивних якостей запасних бджолиних маток, які перезимували в контрольній групі, сформували дві групи бджолиних сімей-аналогів. У сім'ях дослідної групи провели заміну маток на таких, що перезимували, а сім'ї контрольної групи залишили зі своїми матками.

Максимальна яйценосність маток, визначена за кількістю вирощеного печатного розплоду, впродовж активного пасічницького сезону не мала значної різниці між дослідною і контрольною групами і на 5 липня в середньому становила 1201 і 1188 яєць на добу відповідно. Значної різниці за силою бджолиних сімей і за кількістю зібраного товарного меду між групами сімей не відмічено. Отже, продуктивність у досліді бджолиних маток, що перезимували, не відрізняється від таких, що зимують у звичайних бджолиних сім'ях.

З наведених результатів досліджень можна зробити висновок, що зимівля групи запасних бджолиних маток у бджолиних сім'ях при безстільниковій зимівлі неможлива через значний відхід бджіл за зимовий період.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Утримання бджолиних сімей взимку без стільників негативно впливає на їх стан і запасних бджолиних маток, що в них зимують.
2. Зимувати групу запасних бджолиних маток можна в сім'ях при загальноприйнятих умовах їх підготовки і утримання. В такому разі перезимівля маток складає 16,67 %.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хидешели А. Л. Зимовка запасных маток / А. Л. Хидешели // Пчеловодство. – 1964. – № 8. – С. 10-12.
2. Ненчев П. Зимоване на майки из вън семейството / П. Ненчев // Пчеларство. – 1987. – 85. №7. – С. 14-16 (болг.).

3. Foti N. Metoda de iernarea matilor in afara ghemului / N. Foti // Apicultura. – 1960. – 33, N 1. – C. 5-13 (рум.).
4. Zoltan O.P. Az anyateleltetese Furton kirul / O.P. Zoltan // Meheszet. – 1961. – 9, N 10. – C. 183-185 (венг.).
5. Maul V. Kleinst volkuber winterung in ei nem Dunkelraum ohne Tlumoglich-keit / V. Maul // Apidologie. – 1984. – 15, N3. – C. 266-267.
6. Петков К. Зазимяване на резервни майки / К. Петков // Пчеларство. – 1983. – 81, № 11. – С. 13-14 (болг.).
7. Бабич И.А. О зимовке запасных маток / И.А. Бабич // Пчеловодство. – 1953. – № 9. – С. 11-14.
8. Комаров П.М. Экспериментальные данные по разработке способа сохранения запасных маток в районах с длительной зимовкой / П.М. Комаров // Труды НИИ пчеловодства. Вып. 2. – М.: Сельхозгиз. – 1948. – С. 56-77.
9. Тюнин Ф. Развитие силы семьи пчел / Ф. Тюнин // Опытная пасека. – 1926. – № 2. – С. 12-14.
10. Рябоконь А.С. Сохранение запасных пчелиных маток зимой. / А. С. Рябоконь. – Алма-Ата: Казгосиздат, 1938. – 62 с.

ОСОБЕННОСТИ ЗИМНЕГО ХРАНЕНИЯ ГРУППЫ ЗАПАСНЫХ ПЧЕЛИНЫХ МАТОК В ПЧЕЛИНЫХ СЕМЬЯХ С РАЗЛИЧНЫМ РАЗМЕЩЕНИЕМ ГНЕЗДА / Шамро Н. А., Шамро Л. П., Соловьева Т. М.

Установлено, что содержание пчелиных семей зимой без сотов негативно влияет на их состояние и на запасных пчелиных маток, которые в них зимовали. Определены биологические особенности размещения пчел на сотах в зимний период.

Ключевые слова: пчелиные матки, семьи-кормильцы, зимовка, пчелиный клуб.

FEATURES WINTER STORAGE GROUP SPARE QUEEN BEES IN COLONIES WITH DIFFERENT PLACEMENT OF THE NEST / Shamro M. O., Shamro L. P., Solovyeva T. M.

Established that keeping bees in winter without cells negatively affects their condition and to spare the queen bee, which they wintered. Defined biological characteristics placing bees on comb in winter.

Key words: queen bee, family nursing, wintering, bee club.